

УДК 101.1+168.5

ББК 87.1

А-43

Рекомендовано до друку вченою радою Житомирського державного університету імені Івана Франка, протокол № 5 від 24 грудня 2010 року

Редакційна колегія:

Саух П.Ю., доктор філософських наук, професор;
Герасимчук А.А., доктор філософських наук, професор;
Ковтун Н.М., кандидат філософських наук;
Слюсар В.М., кандидат філософських наук;
Вітюк І.К., кандидат філософських наук;

Рецензенти:

Ярошовець В. І., доктор філософських наук, професор Київського національного університету імені Тараса Шевченка;
Стародубець Г. М., доктор історичних наук, професор Житомирського державного університету імені Івана Франка;
Піциль О. С., кандидат філософських наук, доцент Житомирського національного агроекологічного університету.

А 43 Актуальні проблеми сучасної філософії та науки: виклики сьогодення: зб. наукових праць / за заг. ред. проф. Сауха П. Ю. – Житомир: Видавничий центр ЖДУ імені Івана Франка, 2010. – 140 с.

У збірнику наукових праць розглядаються основні аспекти становлення людської думки, співвідношення сучасної філософії та науки, особливості розвитку природничих і гуманітарних дисциплін у контексті становлення науки епохи Постмодерну. З'ясовуються форми та механізми проявів толерантності у сферах політичної, соціальної, культурної, релігійної, етнічної, національної буттєвості людини, осмислюється феномен толерантності у межах інтеркультурної та внутрішньокультурної комунікації.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір і точність наведених фактів, цитат, статистичних даних, власних імен та інших відомостей.

УДК 101+168.5

ББК 87.1

© Колектив авторів, 2010

Ковтун Наталія Михайлівна

Чуттєва інтуїція як форма пізнання у філософії М. Лоського

У філософії М. Лоського особливе місце посідає вчення про існування у процесі пізнання чуттєвої, інтелектуальної та містичної інтуїції. Гносеологія російського мислителя виходить з того, що не пізнавальна субординація суб'єкта до предмета (теза матеріалізму: "буття визначає свідомість"), і не субординація предмета до суб'єкта (теза ідеалізму: "свідомість визначає буття"), а гносеологічна координація складає основний закон пізнання. Цим стверджується рівність суб'єкта і предмета пізнання за чіткого розмежування їх ролі у пізнавальному акті.

За концепцією інтуїтивізму М. Лоського об'єкт пізнання, навіть якщо він складає певну частину зовнішнього світу, включається безпосередньо свідомістю суб'єкта в особистість того, хто пізнає, а відтак він розуміється як існуючий незалежно від акту пізнання. Подібне споглядання інших сутностей можливе тому, що світ розглядається як своєрідне органічне ціле, а суб'єкт пізнання (індивідуальне Я) – як надчасове і надпросторове буття, тісно пов'язане зі світом. Інтуїція – це безпосереднє усвідомлення зовнішнього світу, наявність буття, що пізнається, в самому акті пізнання. Об'єкт пізнається таким, яким він є – у свідомості наявна не копія, не символи, не явище речі, яка пізнається, а сама ця річ насправді. Концепція інтуїтивізму викладена М. Лоським у працях "Обґрунтування інтуїтивізму", "Логіка". Однак, найповніше обґрунтування теорії інтуїтивізму у сфері пізнання зроблене російським мислителем у праці "Чуттєва, інтелектуальна і містична інтуїція" (Лосский Н. Чувственная, интеллектуальная и мистическая интуиция. – М.: Республика, 1995. – 400 с.)

Зауважимо, що у філософській традиції обґрунтовувалося існування інтелектуальної (Р. Декарт, Б. Спіноза, Г. Лейбніц, Ф. Шеллінг) і містичної (Аврелій

Августин, Ф. Шеллінг, А. Бергсон) інтуїції. Незважаючи на те, що чуттєва інтуїція стала предметом дослідження Симеона Нового Богослова, Вільяма Оккама, М. Шелера, вчення про трансуб'єктивність чуттєвих якостей – кольору, звуку, запаху, смаку і т.д. – до нашого часу викликає багато заперечень. З огляду на це російський мислитель зауважує, що його вчення про безпосереднє чуттєве сприйняття містить у собі поєднання того, що справді встановлене фізикою й фізіологією, з тим, що належить до сфери аналізу гносеолога, який досліджує структуру свідомості і процесу пізнання. Насправді, у сприйнятті є центроспрямований потік причинних впливів предмета на тіло суб'єкта і центробіжний потік інтенційної спрямованості суб'єкта на предмет, можливий завдяки висхідній непричинній координації суб'єкта і предмета.

Згідно з інтуїтивізмом сприйняття у напрямку від суб'єктивного переживання до трансуб'єктивної речі є не ланкою об'єктивування суб'єктом своїх станів, а ланкою справжнього виходу за його межі, ступенем розвитку духовної далекозорості духовного осяяння. Одухотворення сприйняття на цьому шляху втілюється, між іншим, у тому, що у його склад входить велика кількість нечуттєвих елементів – речовість, просторова і часова форма, просторові і часові відносини, якісні відносини та ін. Навіть чуттєві якості, котрі є у сприйнятті, зазвичай, вже не у змінній фазі свого конкретного існування, а цілком у більш-менш стійкій абстрактній формі (не ця червоність мінлива у своїх відтінках, а червоність взагалі). У цьому переході від внутрішньо тілесних чуттєвих переживань до трансуб'єктивної речі все більше виявляються різні види духовного осмислення, духовного пізнання.

За твердженням М. Лоського форма і величина предмета також не є абсолютною: вона існує лише у відношенні з тиснучим на неї навколишнім середовищем. Якщо ми виділяємо її з усіх форм і величин предмета як основну, це виправдовується тим, що вона зумовлена найбільш безпосередньою динамічною взаємодією предмета і середовища. Зі знання про неї виводяться найбільш важливі наслідки, найцінніші у теоретичному й практичному вимірі. Інтенсивність світла, звуку, тепла, котрі сприймаються чуттєво, є також відносними аспектами сприйняття предмета. Гуркіт від потягу існує для мене на відстані одного кілометра з різною інтенсивністю у залежності від моєї близькості до потягу; тепло від полум'я є різним у залежності від відстані до мого тіла. Це не суб'єктивно психічна, а трансуб'єктивна фізична різниця.

Будь-яка зустріч з предметом викликає у тілі суб'єкта цілу низку змін. Зазвичай, у процесі пізнання суб'єкт не звертає увагу на власні внутрішньотілесні відчуття, він зосереджується не на них, а на самому зовнішньому об'єкті. Однак, частина відчуттів, котра виникає в органах відчуттів, має важливе значення тому, що, навіть залишаючись неусвідомленою в деталях, вона надає сприйняттю характеру інтимної близькості предмета сприйняття й суб'єкта: предмет начебто вклинюється у тіло суб'єкта впритул до сенсорних центрів великих півкуль мозку.

Російський мислитель припускає, що під впливом практичних інтересів людина виробила здатність виокремлювати для розпізнання звуку, кольору переважно не внутрішньотілесний аспект центроспрямованого руху пізнання, а його зовнішній аспект. Але через практичні інтереси такі властивості предмета, як його температура, особливо важливо сприймати через його зовнішній вплив на наше тіло. Поряд з цим, дивлячись на лезо гострого ножа, часто ми сприймаємо його гостроту не лише як дану зором, а й дотичним больовим відчуттям як під час справжнього порізу. Явно тут до сприйняття наявної дійсності додаються спогади про минулий досвід. Сидячи у себе в кімнаті і слухаючи звуки здалеку, ми відразу сприймаємо їх як гавкання собаки, як гримання на верхньому поверсі стільця, як дзвін дзвону та ін. Такі складні форми сприйняття розглядаються у традиційній психології, як поєднання наявного звуку зі спогадами про минулий досвід.

Загалом, у процесі об'єктивного чуттєвого сприйняття мислитель виділяє таку структуру: 1) чуттєві якості, 2) просторово-чуттєву форму, 3) субстанційну основу

Актуальні проблеми сучасної філософії та науки.....

якостей і форм, завдяки якій вони сприймаються як єдність, 4) нечуттєві процеси – рух, активність і т.п., 5) різноманітні відношення речі в ній самій і до інших речей, 6) згадувані елементи минулого досвіду. Під час сприйняття речі, на відміну від переживання окремих чуттєвих якостей, увага суб'єкта концентрується переважно на зовнішній ділянці центроспрямованого ряду, котрий зв'язує предмет з суб'єктом. Відтак, у сприйнятті речі підкреслена дистанція між суб'єктом і об'єктом, їх протиставленість один одному.

